

Үеаммә

**КУКША ПУС
МУХТАВА ТИВЕС**

Авалхи паллă сиплевсё Авиценна кукша пуса /одуванчик/ пысака хурса хакланă, унан витэмпё чылай чиртэн сыватнă. Варенийт пит тахине те пурте пёлеңсөн пул-ха. Хале ёна хатэрлеме шăпах вăхăт çитрэ. Меслечв аңсан.

350 чечек карçинкине 1 литр шыва ямалла, вëреме кëртмелле те вăйсăр сулам çинч 1 сехет пёсемелле. Дуршлаг витёр сăрхтармалла. Шёвекре 1 килограмм сахăр ирёлтермелле, каллех вëреме кëртмелле те 1 сехет пёсемелле. Пиçсе çитичен 15 минут маларах шултра пёр лимон сëткене хушмалла. Банкăсене ямалла та çăтă хушмалла. Çак пыла кунне 3 хут апат умён 1-ер чей кашăкë çимелле. Пёр уйăхран икë эрнелëх тăхтав тумалла, унтан çак йëркепе – пыл пëтиченен. Кукша пус пылĕ сывлăхшан пите усăллă, вай кëртет, иммунитета çирëплетет, ыратнице ирттерме пулăшать.

Çăпанран сипленне хăлха çакки курăкĕн 1 апат кашăкë вëттэн чëрĕ сулчине тин вëрене 1 стакан шыва ямалла, сивëнсен сăрхтармалла. Кунне 3 хут апат умён стаканнă висçемеш пайне ёçмелле. Çăпан çине çунă чëрĕ сулча лûчëркесе хушмалла, пластирьпе çирëплетмелле. Курс – сываличен.

Пёвер ёçне лайăхлатма пулăшакан хутăша çапла хатэрлесçе. Аш арманнă 10 чëрĕ чечекле 3 сулса тата вăтам 1 кишëре авăртмалла, 1 чей кашăкë пыл хушмалла. Кашни ир апатчен 30 минут маларах 1-ер чей кашăкë çимелле. Сиплев – эмел пëтичен.

Витэмлĕ

**ЫЙХА КИЛЕТ,
ТИМЛËХ ЧАКАТЬ...**

Ыйхăлтарать, вëчëрхентерет, тимлëх чакать, астуса юлас-си хавшать, күс хăвăрт ывăнать, каçхине япăхрах курать, ўт тиپет, виселенет – çак паллăсем авитаминоz пирки асăрхаттар-ма пултараççе. Организма пулăшма халăх мелëсene аса илсен аван.

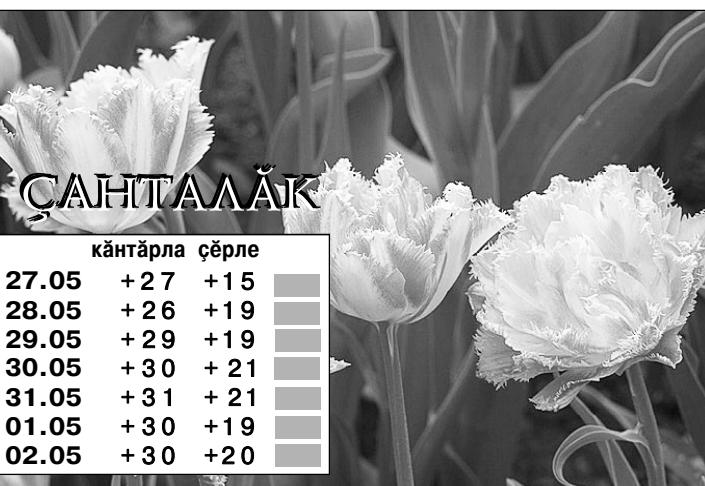
+ Вëрене 300 миллилитр шыва 2 апат кашăкë пыл ярса ирёлтермелле, 1 килограмм кишëртен юхтарнă сëткен тата 1 лимон сëткене хушмалла. Кун тăршшёпе 3-4 сăтăрккăпа ёçсе ямалла. Курс – 1 эрне.

+ Ала витёр шăнтă 700 грамм хура хурлăхан çырлине сăтăрса кăлармалла. Пыл сиропе /6 апат кашăкë пыла вëрене çур литр шывра ирёлтерсе/ хутăштармалла. Çак виçене 2 кунра ёçсе ямалла. Курс – 1 уйăх.

+ Шăланнă /шиповник/ çуркунхехи малтанхи сулчине сëткен тухиччен лûчëркемелле те çүхе сийпе сарса сулхăнра тиپтëмелле. Унран чей вëретсе нумай вăхăт ёçсе пурăнмалла.

+ Организмра С тата А витаминсем çитмесен 1 апат кашăкë тиپтëн сарпуç курăкне /первоцвет/ тин вëрене 1 стакан шыва ямалла. Савăта ѣшă чëркесе 30 минут лартмалла та сăрхтармалла. Кунне 3 хут апатчен 30 минут маларах стаканнă висçемеш пайне ёçмелле. Курс – сывлăх лайăхланичен.

+ Виçшер пай тиipе кишëр çеçкине, шăлан çырлине, вëлтрен сулчине, пёр пай шăнтă е тиipтëн хура хурлăхана хутăштар-малла. Чей вëретсе ёçме усă курмалла. Курс – сывлăх лайăхланичен.

20 (836) №, 2015, май/çу, 27

Хакë ирëклë

**ЙÜСЕ
ЧУСТА
КОМПРЕСЕ**

Радикулит апратсан пилеке сквидарпа ѕашниччене сăтăрмалла та компресс хумалла.

Пергамент хутне йüссе хăпарнă ыраш чусти пёр сий сëрмелле, марльăпа витмелле. Марля енёпе сквидарпа сăтăрнă пилек çине хумалла, мамăкпа витсе çыхăпа çирëплетмелле. 10-15 минутран пёсертме пуслать, анчах компресса илмелле мар, 1 сехете яхăн тытмалла.

3 кун сипленмелле. Процедура хыççан пилеке шывпа çуса тасатмалла мар. Компреспа сипленнë вăхăтрах 2-3 грамм /çëçë вëçëpe/ апат содине çур стакан сëтпе сыпса ёçмелле.

**УРТАШ
МАÇЕ**

Остеохондроз апратсан сиплë маç хатэрлелле. Кофе арманнă үйрämмän лавр сулчине тата уртăш /можжевельник/ йëпписене вëттмелле. 6 чей кашăкë уртăш йëплин çанăхне хутăштармалла. 100 грамм услам çу хушса лайăх пăтратмалла. Маçпа ыратакан вырăна сăтăрма усă курмалла.

Уртăш вайlä сиплев витэмпё палăрса тăрать. Вăл юн çаврăнăхне лайăхлатать. Ку сыпăсемпе çурăм шăммине уйрämах кирлë.

Аслă квалификаци категориллĕ тухтăр Луиза Герасимова пуль-монолог республикан ача-пăча клиника больницинче ёçлет. Вăл пуйя опытлă, анлă тавракурăмлă, сывлăх сывлăхенчи çене меслет-семпе туллин усă курма тăршакан специалист пулнипе палăрса тăрать. Çамрăк сиплевсёсен Луиза Александровнăран вëренмелли сахал мар.

Сăнùкерчёке больница сайтëнчен илнë.

**СЕРТЕ
СУЛСИПЕ**

Пўрепе шăк хăмпин чирëсенден сипленнë чухне сертепе /сныть обыкновенная/ усă курни те аван.

Тăрринчи вëттэн 2 апат кашăкë сулчине эмаль-лене кастрюльти 1 стакан вëри шыва ямалла, хуплăчапа витмелле, пысăкрах кастрюльти вëрекен шыва лартмалла. Шыв мунчине 15 минут вëретне хыççан илмелле. 45 минутран темиçе сий марля витёр сăрхтармалла, тĕпенинче пăнăртаса юхтармалла, малтанхи калăшне çiterme вëрене шыв хушмалла. Пёр пек виçесене уйрämалла та кун тăршшёпе ёçмелле.

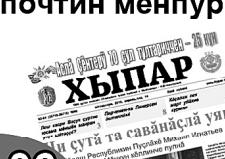
ЫИХРАЛЛА САРА

Бронхит вëрёлсен стаканнă висçë-тăват-тăмеш пайе чухлë сăрана кăштах ѕаштамалла. Вëтë теркăпа вăтам икë шăл ыхрана хырмалла, сăрана ямалла, 1 апат кашăкë хăйма хушса лайăх пăтратмалла. Ирхи апатчен 1 сехет маларах ѕашлла ёçмелле. Каçхи апата 19 сехетре çимелле та çывăрма выртас умён каллех çак хутăша ёçмелле.

Эмеле кашнинчех çенёрен хатэрлелемелле. Сиплев курсе – 1 уйăх. Çур çултан тепер курс ирттерме юрать.

**ÇЫРĂНТАРУ ХЫПАР
2015**

«Хыпар» Издательство çурчён кăларăмсene 2015 çулан II çурринче илсе тăмашкăн Раççей почтин мёнпур уйрämэнче çырăнтараççе

798,06
тенкë

345,54
тенкë

Çавăн пекех лирён кăларăмсene
«Чăваш пичече», «Советская Чувашия» киоскĕсene
тата редакцире çырăнма пулать

Килти мелсем

СЫПАСЕНЕ ПУЛАШМАЛЛА

Артритпа артроз – нумай ңул аталанса пыракан чирсем, шел те, вёсенчен хәвәрт сиплене хәтәлма май ҹук. Тата сипленнә вәхәтра та хырәмләх, пәвере, пүресене сиенлесрен асәрхамалла. Халәх мелесенчен хәшәнне та пулин усә курна чухне хәвәра япәхрах түйсан сиплеве түрек чарса лартмалла.

Чир вёрлесен организмри ылмашыну ёсне лайхлактан күрәкен пухиссен паха витём күреңсө. Җавән пекех ыратакан сиппа настойкәпа сәтәрни, унтан ун ҹине "пуша" компресс /пәр сий компресс хүчө, тепер сий полизтилен, ҹиелтен ҹам шарф/ хуни усыллә.

1 апат кашәк хәс курәкне /сабельник/ тин вёрене ҹур литр шыва ямалла, сивәнсен сәрәхтармалла. Кунне 3 хут ҹуршар стакан ёсмелле.

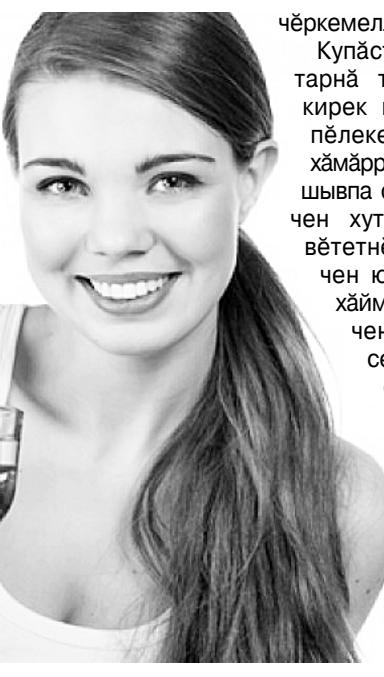
Уләх кәпсүн /окопник/ тымарне ҹанхәх пуличен вётетмелле, 1 пай илсе 10 пай 70 процентлә спирта ямалла. Тәттәм вырәнта 21 кун лартмалла, кашни кун силлемелле. Сәрәхтармасан та юрать. Настойкәпа ыратакан сиппа сәтәрмалла.

Җак тапхәрта ыманран витёмлә

эмел хәтәрлеме пулать. 1 стакан юмана тәпраран тасатмалла, кәленче банкана хумалла, ҹур литр шурә эрек ямалла. Анине марльапа витсе хөвөл лекекен чүрече анине лартмалла. Сәрә-сарәх шөвек пулсан тата тәпнене ларсан сәрәхтармалла. Настойкәпа ыратакан сиппа 5 минутран кая мар сәтәрмалла, јаша япалапа ҹыхмалла.

Сәтәрмалли тата компресс хумалли процедура сене пәтәмпек ҹөрлөнө хирәс тумалла.

Хәлха ҹакки күрәкәнчен /одуванчик/ хатәрлене шөвек лайхә пулашы. Банкана унан чечекесене тулииэх тултармалла та шурә эрек е тасатнә /авиаци/ қрасине ямалла. Җиеле пускаркәх хумалла. Чечекесен шөвекпе йәлтака хупланмасан хуралса кайма пултарацә. Настойкәна вәхәт-вәхәтпа пәтратса илмелле. Чирлә сиппа эрекре пирчене пәр ывәс чечекпе ҹеекесене тиңсө кайиченек сәтәрмалла. Унтан јаша япалапа

чёркемелле.

Күпаста сәткенепе хуташтарнә тәм витёмлә. Тәм кирек мәнли ти юрать-ха, пәлекенсем вара ылларах хәмәррипе усә курацә. Ёна шыяпва ҹара чуста пек пуличен хуташтармалла. Унтан вётетнә күпаста сүлжисенчен юхтарнә сәткен ярса хаймараң шөвөрхе пуличен ҹармалла. Сыпәсемпесе ҹурам шаммине сәрмөлле, тәм типичен тытмалла.

Япаласен ылмашынавне лайхламтака күрәкен пухисенен шөвексем хатәрлемелле.

1-ер апат кашәк илелере /донник лекарствен-

ный/, ютән курәкне /льнянка обыкновенная/, эмел күрәкен /ромашка аптечная/ чечекне, 2 апат кашәк хәс курәкне /сабельник/ термосри тин вёрене 1 литр шыва ямалла, 2-3 сехет лартмалла е шыв мунчине 15 минут писәхтермелле. Вишене сывләхә кура паләртмалла. Кунне 1 апат кашәкенчен пүсласан лайхларах. Организм күрәкен пуххине ѹёркеллех йышәнсан кунне 2 хут апатчен хушшинче чөрәкшер стакан ёсме юрать.

2-шер апат кашәк кәтмел /бронхи/ сүлжипе сив чир күрәкне /репешок/, 1-ер апат кашәк аслити күрәкпе /фиалка трехцветная/ шурә омелана хуташтармалла. Умәнхи күрәкен пуххин шөвек пекех хатәрлесе ёсмелле.

Шөвексөнен ёссе сипленмелли курс – чир вёрләнә тапхәрта 1-2 уйах. Профилактика тәлләвөп көркүнне тата ҹуркүнне ёсме пулать.

Фитотерапи ЙЫВА҆-КҮРӘК ЕШЕРЕТ – САМСА ЮХАТЬ

Аллерги риниче /поллиноз/ вёрлесен фитотерапи пулашы. Җак рецептсемпесе усә курма пултарацә.

+ Шурә армутин /полынь горькая/ тата пәтнәкән /мята перечная/ 1-ер чей кашәк типе сипленене тин вёрене 1 стакан шыва ямалла, сивәнсен сәрәхтармалла. Шөвеке кунне 3-4 стакан ёсмелле. Сиплев – сывләх лайхланичен.

+ Сәмса шәтәкесене кунне 5-6 хут шапа хупаххин /маты-и-мачеха/ чөрә ҹүсүнчен юхтарнә сәткен 3-шер түмлам ямалла. Курс – сывләх лайхланичен.

+ Кашни ир выс хырәмла аптекәра сутакан хурән тикече хушнә ҹур стакан сөт ёсмелле. Пәр түмлам тикётрен пүсламалла та кашни кун пәрер түмлам хушса пымалла, 10-12 түмлама ҹитермелле. Унтан кашни кун пәрер түмлам тикёт чакарса пымалла, пәр түмлам хәвармалла. Курс – сывләх лайхланичен.

+ Паланән вётетнә 1 апат кашәк туратне тин вёрене 1 стакан шыва ямалла, вайсәр ҹуләм ҹинче 5-7 минут вёретмелле. Сивәнсен сәрәхтармалла. Сәмса шәтәкесене кунне 3-4 хут пәр-икә түмлам ямалла. Сиплев – сывләх лайхланичен.

+ Чөрә ҹуропа лүчәркесе шәршипе сывламалла.

+ Тигәнә пылак тымаран /корень солодки/ 2 чей кашәк порошоне термосри тин вёрене 1,5 стакан шыва ямалла, 1 сехет лартмалла. Кунне 4-6 хут 1-ер апат кашәк сывләх лайхланичене ҹесе пурәнмалла. Е пылак тымар порошкә сывлама тата сәмсана шөвекнене кунне 4-5 хут пәрер-икә шер түмлам яма юрать. Ватам сиплев курсе – 1-1,5 уйах.

+ Май уйәнчи чөрә вёлтрәне 1 апат кашәк тин вёрене 1 стакан шыва ямалла, сивәнсен сәрәхтармалла. Пәр пек вишене 1 кунра ёссе ямалла. Тата ҹак шөвекпе сәмса шәтәкесене 5-8 хут ҹумалла. Курс – ринит вёрлени иртичен.

Шута илме: вёлтрән препарачесене юн көвөллесси пысак пулсан, тромбофлебит, варикоз, пүре чиресем, атеросклероз, гипертони аптратсан ёсме юрамасть.

ПРОПОЛИС СЕЧЕЕ АВАН

Апат ирәлтерекен органен чиресем хушшинче хырәмләх язви уйрәм вырән йышәнәт. Унран сывалма ҹамәл мар, тепер чухне тата вәл вёрлесе аптратать. Прополис вара язвәна хүтәлекен сипле витет, шыча хирәсле, сурана ўт илтерекен витём күрет.

Җак тәлләвөп прополис-ҹу шөвек күрәкне /гречий орех/ пысакаш, 20 грамм, прополиса вётетмелле, 200 миллилитр аптека шәлан ҹырлы ҹавәпепе е сырлан ҹавәпепе хуташтармалла. Вёрекен шыв мунчине 30-40 минута лартмалла, пәтратсах тәмалла. Унтан икә сий марля витёр сәрәхтармалла.

Язва вёрлесен кунне 4-6 хут 1-ер чей кашәк ёсмелле. Ун умән 10 миллилитр прополис-ҹу хуташне аптекәра сутакан Е витаминан /токоферола ацетат/ 30 процентлә ҹу шөвек 1 миллилитр ямалла.

Аслә ҹулсценчи тата хал пәтнә ҹынсем язвәран сипленене прополис сөчәпепе усә курма пултарацә. Лайхә сөтө вёретмелле. ҹуләм ҹинчен илсен унта вётетнә прополис /ҹур литра – 100 грамм/ ярса пәтратмалла. Унтан пәр сий марля витёр көләнче савата сәрәхтармалла. Сивәнсен ҹиеле пуххин ҹавәса илсе пәрахмалла. Кунне 3-4 хут ҹуршар стакан ёсмелле. Юлнине сивәтмешре упрамалла.

Икә рецепчепе те 4-6 эрне сипленмелле.

ТЕМИСЕ РЕЦЕПТ

■ Гастрит вёрлесен ылмашыну пыл хушнә пәтә лайхә. 5 апат кашәк сөлә хәрпәкне /геркулес/ вёресе сивәннә 5 апат кашәк шыяпва хуташтармалла. Пирчесе сиптән 1 апат кашәк пыл хушмалла. Пәтта кашни ир виц хырәмла ҹимелле. Курс – сывләх лайхланичен.

■ Ураги венәсем шыцсан ҹак рецепт ҹамәлләх күрет. 3 фланкон аптека валерьянкине 100 миллилитр "Тройной" одеклонна тата 1-ер миллилитр 2 ампула анальгинпа хуташтармалла. Лайхә силлесе илмелле те пәр таләк лартмалла. Шөвеке чирлә венәсеме кунне 2 хут

сәтәрмалла. Курс – сывләх лайхланичен.

■ Сунас нушалантарсан хура ҹакәр хытти сиплә витём күрет. Типе хытта чөртсе ямалла та тәтәмәне сывламалла. Процедурәна кунне икә хут тумалла. Курс – сывләх лайхланичен.

■ Диабетга аптракансене юнри сахәр шайне йәркере тытма ѹётән /лен/ пулашать. 1 апат кашәк вәррине ҹур литр шыяпва ямалла, 10 минут вёретмелле, сәрәхтармалла. Лайхә шөвеке кунне виц-тават хут 1-ер апат кашәк ёсмелле. Курс – глюкоза шайе йәркене көричен.

Шута илме

ХУРА АРМУТИ САМАЛЛАХ КҮРЕТ

Хура армутин /полынь обыкновенная, чернобыльник/ препарачесем юн кайнине чаракан, бактерисене, шыца хирәсле, температурәна чакаракан, ләплантаракан, организма пәтәмешле ҹиреплекен витёмпе паләрса тарацә.

Сиплев валии ѹен-тәранан пәтәм пайне пухса хатәрлесе: күрәкне – чечеке ларсан, тымарне – хура көркүнне. Чәртәвара сивә шыяпва ҹумалла та усә сывләшра ҹаштака тишиш-термелле, унтан асләк ҹинче е сүшилкәра тишиш-термелле.

Кәсен-суранран. Үте чөрә күрәкен пәтти лайхә сиплет. Ана сиенленнә вырәна хурса ҹыхшапа ҹирәплетмелле. Компреса кунне 3-4 хут сөннине ҹулштармалла. Сиплев – ўт тасалса ҹитичен.

Нерв чиресенчен /эпилепси, неврастени, невралги, ыйхә вёсни/. 1 апат кашәк типе күрәк тин вёрене ҹур литр шыяпва ямалла, сивәнсен сәрәхтармалла. 1 литра сиптәрме вёрене шыв хушмалла. Кунне 3 хут апатчен ҹумалла, савата ҹатә ҹулпса ҹаштака тишиш-термелле, 10 сехете лартмалла. Унтан асләк ҹинче 10 минут вёретмелле, илсен 2 сехетрен сәрәхтармалла. Кунне 3 хут апатчен 30 минут маларах 2-шер апат кашәк ёсмелле.

Онкологи. Хырәмләхан, апат пырән, амаләхан, пыршаләхан, түрә пыршан усал шысынчен, саркомаран сипленнә чухне халәх медицининче хура армутин тымаре та усә курма сенеңсә. 2 апат кашәк вётетнә тымарда 1 стакан вёрене сивә шывя ямалла, савата ҹатә ҹулпса ҹаштака тишиш-термелле, 10 сехете лартмалла. Унтан вайсәр ҹуләм ҹинче 10 минут вёретмелле, илсен 2 сехетрен сәрәхтармалла. Кунне 3 хут апатчен 30 минут маларах 2-шер апат кашәк ёсмелле.

КАШНИ УЙАХРАХ

Юн пусәмә ҹисекен ҹынсene /гипертониксene/ профилактика тәлләвөп лачака тип күрәкен /сушеница болотная/ шөвекнене ёсни усәллә. Вәл юн пусәмне чакарат, чөре таппине йәркене көртет.

Тин вёрене 1 стакан шыяпва 1 чей кашәк күрәк ямалла, шыв мунчине лартса 15 минут писәхтермелле, сәрәхтармалла. Кунне 3 хут апатчен ҹумалла, 4-шар апат кашәк ёсмелле. Сиплев курсе – 2 эрне. Җакан пек курсене кашни уйахра пәрре ирттермелле.

ЧЕРЁ КАКАЙПА

✓ Ура пүрнинчи типе мозоль ҹине шәнтман чөрә какай татакне хурса бинтла ҹыхмалла. Компреса кунне пәрре хумалла, икә сехет тытмалла. Курс – мозоль ҹемселичен. Унтан јана пемзәпа хурса тасатма пулать.

✓ Ура көлинчи шпорәран сиплене 1 апат кашәк содана 10-15 түмлама йодпа хуташтарса 3 литр вёри шывя ямалла. Җак шывя урасене каҗхине ҹывәрма выртас умән 10 минут чиксе лармалла. Курс – ыратни иртичен.

САХАР САПСА

Кәкәр хәртни аптратсан шәнәр күрәкен /подорожник/ май уйахнени ҹулсипе сиплене пулать. Чөрә ҹулсипене ҹумалла, аш армане пәр аптратсан. 1,5 литр ҹуләп пәттине эмальленә ҹавәтра ҹаштака чухлех сахарапа хуташтармалла. Унтан хуташа 3 литр банкине тултармалла, сивәтмешре лартмалла.

Кунне 3 хут апатчен 30 минут маларах 1-ер апат кашәк пылак эмеле ҹашт шыяпва сипса ҹимелле. Пәтәмпе ҹисе яриченек сипленмелле.

